

Леонід Ушкалов

МІЙ НЕЗАБУТНІЙ УЧИТЕЛЬ

Студенти-філологи “Сковорідки” – так харків’яни називають педагогічний університет імені Сковороди – добре знають, хто такий Олекса Мишанич, бо я часто згадую його на лекціях. Наприклад, коли говорю про улюблене Мишаничеве “Слово о полку Ігоревім”. “Не знаю, – кажу я, – скільки тих українських перекладів “Слова...” на сьогодні існує. Я читав десятків п’ять чи шість, але то далеко не все... Один-єдиний чоловік, хто міг би вам точно сказати, скільки їх є, – мій незабутній учитель Олекса Васильович Мишанич”. Та ще частіше я згадую Мишанича в сімейному колі або на самоті. Загалом доля була прихильна до мене й на моєму життєвому шляху стрічалося багато-багато прекрасних людей. Але Олекса Васильович Мишанич посідає в моєму житті особливе місце. Сказати, що він був моїм науковим керівником – значить нічого не сказати. Він був моїм янголом-охоронцем.

Із Мишаничем мене познайомив його давній друг Григорій Матвійович Сивокінь. Почалося все з того, що десь у середині квітня 1986 р. останній приїхав у “Сковорідку” читати гостьові лекції. То було справжнє свято! По-перше, гостьові лекції на ту пору не були таким звичайним явищем, як сьогодні. А по-друге, як же ж гарно читав їх Сивокінь! Я й досі пам’ятаю ті блискучі варіації на теми книжки “Одвічний діалог (Українська література і

її читач від давнини до сьогодні)”, що незадовго перед цим побачила світ. Якось на перерві я наважився підійти до Сивоконя і – не без хвилювання, ясна річ, – попросив його глянути бодай краєм ока на один мій чималенький текст про творчість Сковороди в її зв'язках із літературою греків і римлян. Не знаю, що воно було за жанром, але я називав це дисертацією. Надрукував я те добро на якомусь дуже цупкому папері, тому течка важила таки нівроку. Іронічний Григорій Матвійович узяв її в руки і сказав, хитрувато мружачись: “Ого! Вагомий труд!..” Мабуть, я збентежився ще більше, бо Сивокінь весело розсміявся й додав: “Давайте-давайте, я почитаю... Колись я трохи займався давньою літературою”.

Наступного дня Григорій Матвійович говорив зі мною вже цілком серйозно. “Знаєте що, – сказав він, – мені здається, Ви написали щось справді путнє... Але я в цій ділянці не великий знавець... приїздіть до нас в Інститут, я відведу Вас у відділ давньої літератури й віддам у руки Олексі Мишанича. Він і Сковороду добре знає, і людина чудова...”

Приблизно через місяць я й справді приїхав в Інститут літератури на якусь конференцію, і Сивокінь прямо в коридорі познайомив мене з Олексом Васильовичем Мишаничем. “Олексю, – торкнув він колегу за лікоть, – оце ось той хлопець, про якого я тобі говорив”. “А, – сказав Мишанич, подаючи мені руку, – так це Ви написали дисертацію про Сковороду?..” Я промимрив у відповідь щось невиразне, бо, правду кажучи, ані тоді, ані тепер дисертація не була моїм улюбленим жанром. Отак у моє життя і ввійшов цей високий, красивий, розумний, добрий і надзвичайно шляхетний чоловік.

Це був блискучий учений енциклопедичного складу, який міг чудово аналізувати і “Слово о полку Ігоревім”, і твори Сковороди, і закарпатських авторів XVII–XVIII ст., про яких я мало що знав, і таких несхожих один на одного поетів і прозаїків, як Спиридон Черкасенко, Катря Гриневичева, Богдан Лепкий, Олег Ольжич, Наталена Королева, Августин Волошин, Олекс Стефанович, й академічні розвідки Володимира Гнатюка, Дмитра Чижевського або Омеляна Пріцака. При тому його завжди вабила глибина опанування тієї чи тієї теми. Недарма ж він хвалив мою зосередженість на проблематиці українського бароко. Мовляв, уміння “не розпорозуватись” – дуже важлива річ для історика літератури.

Мишанич був просто ідеальним науковим керівником, про якого можна тільки мріяти: цілеспрямований, наполегливий, активний, доброзичливий і водночас вимогливий – справжня *gala avis* на тлі нашої рідної “барокової” розхристаності. До речі, навіть обіймаючи високі адміністративні посади, Мишанич завжди був простий і людяний у спілкуванні. Для нього важили лад і справа, а не порожня форма чи поза. Ось хоч би його лист до мене від 3 квітня 1988 року: “Шановний Леоніде Володимировичу! Вашу дисертацію ми планували обговорити в січні-лютому. Та дійшли чутки, що Ви оформили річну аспірантуру, тому й не спішіте. Але час іде, треба розпланувати все так, щоб Ви встигли вчасно захиститися. Дисертацію ми можемо рекомендувати в будь-який час, вона готова. Було би добре зробити це в травні, щоб спецрада, якщо засідатиме в червні, – прийняла її до захисту. Тоді захист відбудеться у листопаді-грудні. Якщо Вас це влаштовує, то заплануємо обговорення на 13 або 20 травня. Спецрада засідає ще 27–28 квітня, але ми не будемо спішити, бо якщо прийняти зараз, то Вас відкличуть з аспірантури. Краще Ви використайте цей рік для оформлення рукопису книги “Г. Сковорода і антична культура”, обсягом до 10–12 арк., яку треба буде видати у 92-му або 93 роках, до 200-річчя з часу смерті Сковороди. Чи Вас влаштовує такий план? З пошаною, Ол. Мишанич”. Ось він – стиль справжнього керівника, який, з одного боку, чітко окреслює твої завдання, а з

другого – дає тобі свободу, виказуючи тим і свою повагу до тебе, і свою віру в те, що ти чоловік відповідальний і за слова, і за справу.

Часом мені здається, що у ставленні Мишанича до мене було щось батьківське. Кажу “здається”, бо із чотирьох років звик жити без батьківської опіки й не дуже добре уявляю, що воно таке. Так чи ні, але саме Мишанич учив мене не бути надміру категоричним, саме він, як міг, убезпечував мене від марудних “паперових” справ, бо знав, що я їх терпіти не можу, саме він м’яко, але наполегливо радив мені захищати докторську дисертацію, коли я десь у середині “веселих” 90-х вирішив, що не варто витратити на це ані сил, ані часу, саме він разом із Володимиром Івановичем Крекотнем пропонував мені переїжджати до Києва, щоб працювати у відділі давньої літератури...

Добре пам’ятаю, як 22 травня 1996 року, у той день, коли я захистив докторську дисертацію, Олекса Васильович казав у колі моїх дорогих колег і друзів: “Може, ми нічим і не допомогли Леонідові Володимировичу, але одну добру справу ми напевно таки зробили – ми йому не заважали”. А наприкінці літа 1996-го Олекса Васильович сам привіз мій докторський диплом у Харків. Він приїхав сюди на III Міжнародний конгрес українців і ще до початку пленарного засідання вручив мені той диплом прямо у фойє нової харківської опери...

Пам’ятаю й нашу останню розмову. Це було восени 2003-го. Я телефонував Мишаничеві в якійсь справі – видання книжки, здається. Я знав, що Олекса Васильович хворіє, тому намагався говорити бадьоро: “Доброго вечора, Олексо Васильовичу!” Він одразу ж упізнав мій голос: “О, доброго вечора, Леоніде Володимировичу!” Голос Мишанича звучав як завжди – спокійно, м’яко, наче трохи зі смішинкою... “Як Ви там поживаєте, Олексо Васильовичу?” “Та нічого... дякую, Леоніде Володимировичу... Прямуємо вперед...” “Куди це вперед, Олексо Васильовичу?” “Як куди, Леоніде Володимировичу?!... У світле майбутнє”... Я й зараз ніби чую голос Мишанича, його слова про “світле майбутнє”... І в тому “світлому майбутньому” хотів би я знову стрітись з Олексою – так просто називали Мишанича його друзі-однолітки, а між собою – і ми, молодші... Потиснути йому руку, помилуватись його прекрасною сивою головою, поговорити про бароко, про Сковороду, про нові книжки... Та й загалом про життя, бо воно ж таке барвисте й чудове.

Отримано 31 березня 2013 р.

м. Харків

